

Secinājumi un ieteikumi Latvijas interešu konflikta regulējuma stiprināšanai

ESAO 2017. gada ieteikums par valsts integritāti aptver interešu konfliktu novēršanu visos trīs pilāros (**Kļūda! Nav atrasts atsaucies avots.**). Pirmkārt, nosakot skaidras un samērīgas procedūras, lai pārvaldītu faktiskus vai iespējamus interešu konfliktus. Otrkārt, nodrošinot viegli pieejamus oficiālus un neformālus vadības un konsultāciju mehānismus, lai palīdzētu valsts amatpersonām risināt interešu konflikta situācijas. Visbeidzot, novēršot to, ka valsts politiku pārņem šauras interešu grupas, izmantojot interešu konfliktu pārvaldības sistēmu, kas nodrošina efektīvu pārskatatbildību (OECD, 2017^[2]).

ESAO ieteikumi par sabiedrības integritāti: Sistēma, kultūra, pārskatatbildība

ESAO Sabiedrības integritātes rādītāji (PII) mēra galvenos aspektus iepriekš minēto ieteikumu īstenošanā. Latvija pēdējo reizi tika vērtēta 2022. gadā pēc 13. principa (Publiskās politikas veidošanas pārskatatbildība), kas ietvēra arī interešu konflikta aizsardzības pasākumu analīzi (OECD, 2024^[4]). Attiecībā uz interešu konflikta novēršanas mehānismu izmantošanu augstākajām amatpersonām Latvija izpilda 8 no 9 apakšrādītājiem, kas ir krietni virs ESAO vidējā rādītāja - 3,6 punkti no 9. Latvijā

galvenais interešu konfliktu regulējošais tiesību akts ir IKNL, kurā no 2007. līdz 2023. gadam tika veikti 33 grozījumi. Saskaņā ar IKNL 2. pantu likuma mērķis ir nodrošināt, lai valsts amatpersonu rīcība būtu

sabiedrības interesēs, novēršot jebkuras valsts amatpersonas, tās radnieku vai darījumu partneru personisko vai mantisko interešu ietekmi uz valsts amatpersonas rīcību, kā arī veicināt valsts amatpersonu rīcības atklātību, publisko atbildību un sabiedrības uzticību valsts amatpersonu rīcībai (Saeima, 2002^[5]).

Turpmākie ieteikumi ir balstīti uz tiesiskā regulējuma un tā īstenošanas novērtējumu, kā to klātienēs vizītes laikā aprakstīja Latvijas praktizējošie speciālisti. Latvijai ieteikumi tiek sniegti, lai apsvērtu iespējamās juridiskās nepilnības, kā arī lai noteiktu elastīgākus mehānismus to īstenošanai.

1. nodaļa: Interesu konflikta novēršana Latvijā: juridisks pārskats

Šajā nodaļā sniegts pārskats par Latvijas modeli un ESAO dalībvalstīs izmantotajiem risinājumiem interešu konflikta situāciju identificēšanai un risināšanai valsts dienestā. Likumdošanas līmenī tas nodrošinātu iespējas risināt iepriekš minēto jautājumu, tostarp tiesību normu sadrumstalotību un attiecīgo ieinteresēto pušu atbildību par tām. Institucionālā līmenī šajā nodaļā ir izklāstītas tendences, apzināta labā prakse un analizētas jomas, kurās būtu lietderīgi turpināt darbu.

Šajā nodaļā izklāstītie ieteikumi sniedz ieguldījumu, kā Latvija varētu uzlabot tiesisko regulējumu interešu konflikta situāciju novēršanai un pārvaldībai.

Pirmkārt, Latvija varētu apsvērt iespēju veikt pasākumus, lai precizētu likuma "Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā" (IKNL) definīcijas un mērķus:

- IKNL sniegtās interešu konflikta definīcijas saskaņošana ar KNAB pamatnostādņēs iekļautajām definīcijām, lai precizētu atšķirību starp reāliem, šķietamiem un potenciāliem interešu konfliktiem
- Nodrošināt, ka likumā sniegtajās definīcijās, kā arī pavadošajos materiālos ir skaidri norādīts, ka šķietami un potenciāli konflikti ne vienmēr ir uzskatāmi par pārkāpumu.
- KNAB pamatnostādņu atjaunināšana, lai atspoguļotu jaunākos izaicinājumus un norises IKNL
- Uzlabot izpratni par pienākumiem saistībā ar interešu konfliktu, precizējot privāto un publisko interešu definīciju, lai valsts amatpersonas saprastu, kāda rīcība ir pieļaujama un no kādas būtu jāizvairās vai pat jāaizliedz
- IKNL preventīvā pamatojuma stiprināšana, grozot likuma 2. pantu, lai iekļautu interešu konflikta novēršanu un pārvaldību kā galvenos likuma mērķus

Otrkārt, Latvija varētu pārskatīt IKNL noteiktos ziņošanas pienākumus un ziņojošo amatpersonu darbības jomu (aktīvu un interešu deklarācijas):

- Izvērtēt, vai visām IKNL 4. panta 1. punktā minētajām valsts amatpersonām būtu jāatbilst valsts amatpersonas statusam, pamatojoties uz viņu funkcijām, vai arī ziņošanas pienākumā jāiekļauj visas konkrētas sistēmas, piemēram, Iekšlietu ministrijas, valsts amatpersonas (piemēram, ugunsdzēsēji, cietumu uzraugi)
- Paplašināt to valsts amatpersonu kategoriju, kuras ir atbrīvotas no deklarēšanas saskaņā ar IKNL 23. panta 5. punktu, lai samazinātu deklarētāju loku
- IKNL piemērojamības pārskatīšana attiecībā uz vietējām amatpersonām un viņu funkcijām

- Tiesību aktos noteikt pienākumu novērtēt un grozīt ziņošanas pienākumus, pamatojoties uz laika gaitā veiktajiem riska pārskatiem

- Jaunu tendenču, piemēram, kriptovalūtu un faktisko īpašumtiesību, identificēšana un iekļaušana gada pārskatos
- Pieņemt skaidrākas un obligātas informācijas atklāšanas prasības attiecībā uz virtuālajiem aktīviem un piemērot tiem tādu pašu režīmu kā tradicionālajiem aktīviem
- Citu kategoriju nostiprināšana, VID veikto aktīvu deklarācijas pārskatīšana un sniegto norādījumu stiprināšana, lai uzlabotu valsts amatpersonu izpratni par viņu pienākumiem šajā jomā
- Pievienoties Starptautiskajam līgumam par datu apmaiņu aktīvu deklarāciju pārbaudei, kā arī noteikt galvenās un augsta riska jurisdikcijas, ar kurām izveidot tiešus divpusējus informācijas apmaiņas līdzekļus attiecībā uz aktīvu deklarācijām un interesēm
- KNAB preventīvo pasākumu uzlabošana, uzraugot interešu konfliktu pārkāpumu tipoloģiju un ad hoc ieteikumu pilnveidošana standartizētos norādījumu materiālos, lai sniegtu labāku atbalstu gan centrālo, gan vietējo pašvaldību amatpersonām
- Lietotājam draudzīgas un pieejamas deklarāciju platformas ieviešana, kas līdzinās "PINREG" platformai Lietuvā
- Pieņemt pieeju, saskaņā ar kuru KNAB nosaka, kuras pārkāpumu lietas publicēt, par prioritāti izvirzot augstāko amatpersonu izdarītās lietas, kuras ir pakļautas lielākām sabiedrības interesēm un kontrolei

Treškārt, Latvija varētu uzlabot IKNL pirmspensijas un pēcnodarbinātības ierobežojumus:

- Pastiprināt noteikumus, kas attiecas uz valsts iestādēm, tostarp politiskajām amatpersonām, pirms stāšanās darbā, izmantojot praktiskus pasākumus, piemēram, interešu atklāšanu pirms stāšanās amatā vai uzsākot darbu, ētikas vadlīnijas topošajām amatpersonām vai priekšatlases integritātes pārbaudes
- Kompensācijas mehānisma paplašināšana un noteikšana atlaišanas periodu laikā saskaņā ar pieeju, kas balstīta uz risku un kurā ņemts vērā minētās amatpersonas amats un lēmumu pieņemšanas pilnvaras
- Uzlikt par pienākumu privātām struktūrām pārbaudīt, vai visi jaunie darbinieki nav iepriekš strādājuši kā valsts amatpersonas, kurām vēl nav beidzies nogaidīšanas periods, un noteikt sankcijas, piemēram, naudas sodus par šādas uzticamības pārbaudes neveikšanu
- Pastiprināt nesen pieņemtos ierobežojumus pēc darba attiecību beigām uz interešu pārstāvību, ieviešot īpašu un uz risku balstītu mehānismu, kas līdzīgs Apvienotajā Karalistē parlamentāriešiem paredzētajam mehānismam, lai izvairītos no lobēšanas darbībām pēc amata atstāšanas

2. nodaļa: IKNL īstenošanas problēmu pārvarēšana

Šajā nodaļā galvenā uzmanība pievērsta īstenošanas stiprināšanas instrumentiem un ieteikumiem, piemēram, papildu resursu piešķiršanai KNAB un VID, lai palielinātu to spējas pildīt savas attiecīgās pilnvaras.

Šajā nodaļā sniegtie ieteikumi sniedz ieguldījumu par to, kā Latvija varētu uzlabot institucionālo kārtību interešu konflikta tiesiskā regulējuma īstenošanai.

Pirmkārt, Latvija varētu uzlabot interešu konflikta preventīvo un pārvaldības sistēmu:

- Ieguldīt pūles, lai izstrādātu politiku, kas papildina spēkā esošo interešu konflikta tiesisko regulējumu, ņemot vērā faktiskos gadījumus, ko KNAB izvērtē savā ikdienas darbā, kā arī pielāgojot savu institucionālo sistēmu

- KNAB preventīvās un konsultatīvās lomas stiprināšana un šādas pieejas turpmāka atspoguļošana KNAB organizatoriskajā struktūrā (piemēram, uzsverot direktora trešā vietnieka lomu, kurš ir atbildīgs par stratēģijas un politikas plānošanu)
- Uzlabot horizontālo un vertikālo sadarbību ar ētikas amatpersonām valsts iestādēs un privātajā sektorā, īpašu uzmanību pievēršot interešu konflikta politikai, kā arī valsts amatpersonu apmācībai un vadlīnijām
- Izveidot interešu konflikta tīklu, lai uzlabotu koordināciju, uzraudzību un atbilstību interešu konflikta noteikumiem
- ad hoc interešu konfliktu, tostarp politisko amatpersonu, reģistrācijas sistēmas izveide

Otrkārt, Latvija varētu stiprināt savu institucionālās integritātes ietvaru, izmantojot:

- Piešķirt papildu resursus gan VID, gan KNAB un nodrošināt tos ar vairāk instrumentiem pienākumu veikšanai.
- Izstrādāt stratēģiju, lai interešu konflikta politiku integrētu visā valsts pārvaldē, tostarp nozaru un vietējā līmenī
- veikt pētījumu, lai noteiktu, vai atsevišķām valsts iestādēm, tostarp vietējā līmenī, ir pietiekami resursi, lai izveidotu integritātes funkcijas, vai arī šādu funkciju izveidei ir nepieciešami papildu līdzekļi vai atbalsts
- izveidot kursus par interešu konflikta novēršanu un pārvaldību saskaņā ar centrālā biroja noteiktajām prasībām un ētikas amatpersonu veikto integrēšanu visā valsts pārvaldē, vienlaikus pielāgojoties nozares vai vietējās pārvaldes prasībām